

Dinsdag 7 mei 2019

TivoliVredenburg - Grote Zaal - 20.15 uur

Inleiding 19.30 uur - Philip Ruitenberg

ORCHESTRA OF THE AGE OF ENLIGHTENMENT

John Butt, dirigent & orgel

Georg Friedrich Händel 1685 - 1759

Ouverture Alexander's Feast

Georg Philipp Telemann 1681 - 1767

Concert in G voor 2 violetta's en strijkers

Lento; Gai; Largo; Vif

Georg Friedrich Händel

Orgelconcert in Bes opus 7 nr. 1

Andante; Andante; Largo e piano; Bourrée; Allegro

Organo ad libitum: Adagio

Georg Philipp Telemann

Concert in e voor blokfluit, fluit en strijkers

Largo; Allegro; Largo; Presto

Pauze

Georg Friedrich Händel

Ouverture Saul

Georg Philipp Telemann

Concert in E voor oboe d'amore, viola d'amore en fluit

Andante; Allegro; Siciliano; Vivace

Georg Friedrich Händel

Orgelconcert in g opus 4 nr. 1

Larghetto e staccato-Adagio; Allegro; Adagio; Andante

De klanken van de achttiende eeuw

The Orchestra of the Age of Enlightenment brengt in dit concert muziek van twee tijdgenoten uit de Barok: Georg Philipp Telemann en Georg Friedrich Händel. En gespeeld op bijzondere historische instrumenten, die in latere tijden uit het orkest verdwenen zijn, zoals de oboe d'amore, de viola d'amore en de violetta. Het briljante programma maakt een keuze uit

de innovatieve orgelmuziek van Händel, en de charmante en kleurrijke concerten van Telemann waarin meerdere solisten met elkaar in dialoog zijn. Händel doorbrak de traditionele dienende rol van het kamerorgel als basso continuo-instrument in oratoria door het in de schijnwerpers te zetten als solo-instrument met orkest. Vanavond hoort u het orgel in beide rollen. Van Telemann is bekend dat hij vrijwel elk instrument van zijn tijd bespeelde, inclusief instrumenten die ons nu exotisch aandoen maar die destijds behoorden tot het rijke klankkleurenpalet waarmee componisten hun partituren 'schilderden'.

Om te beginnen muziek van de Engelsman met een Duitse naam, die als een beroemdheid begraven werd in de abdij van Westminster in Londen: Georg Friedrich Händel. In de Engelse media heette hij Mister Hendel, Mr. Hendl of Doctor Handel. Het Londense publiek zag van hem veertig opera's op de planken gaan en hoorde meer dan vijftien oratoria. Zoals de Hannoverse regenten George I en II als koningen Engeland hadden geregeerd, zo had de Saksische reus Händel vanaf 1711 tot aan zijn dood de Engelse theaters gedomineerd. En in talloze Engelse huiskamers werden gretig zijn sonates en concerti grossi gespeeld, zelfs nog een eeuw na zijn dood. Na een rijk gevuld leven was Händel overleden, 74 jaar oud. Dat was in 1759. Drieduizend rouwenden begeleidden Englands beroemdste musicus naar zijn laatste rustplaats. Vijfentwintig jaar na zijn overlijden was in Westminster Abbey een herdenkingsconcert met zijn *Messiah*, met maar liefst honderden zangers en orkestleden. Nog weer later was er in Londen een mega-uitvoering met zelfs 3000 zangers.

Heel toepasselijk opent het concert met muziek voor het feest van de beschermheilige van de muziek, Sint Cecilia. Händels uitgebreide koorwerk *Alexander's Feast* (Het feest van Alexander de Grote) uit 1736 heeft als ondertitel 'the Power of Music', en speelt zich af rond een banket ten huize van Alexander de Grote en zijn minnares Thais in de veroverde Perzische stad Persepolis. Hier horen we de ouverture.

Vergeeten en herontdekt

Dan muziek van een man die het lot van zoveel componisten deelde: beroemd in hun tijd maar na hun dood snel weer vergeten. Verworden tot het stof van de geschiedenis. Zo verging het iemand als Antonio Vivaldi van wie nu toch weer De vier jaargetijden bijna dagelijks de wereld rond gaan en een klassieke bestseller zijn geworden. En Georg Philipp Telemann? Behoorde hij niet tot de beroemdste componisten van zijn tijd? Wat wij tegenwoordig aanduiden als het tijdperk van Bach, zou men destijds het tijdperk van Telemann hebben genoemd. Hij was net als Bach opgegroeid met het strenge barokke contrapunt, maar omarmde de toegankelijke en luis-tervriendelijke galante stijl uit Italië. En hij zocht toenadering tot de sierlijke en gracieuze Franse muziek, en vermengde de nationale stijlen tot een 'gemischte Geschmack', het Europese verzoenende ideaal van toen. Zo werd Telemann een van de

grote vernieuwers van de achttiende eeuw en een wegbereider van de Weense klassieken. Aan de muziek van vanavond is te horen hoe Telemann zich verder ontplooid op de schouder van Vivaldi, het grote voorbeeld van die dagen. En toch was Telemann een 'self made man', met een muziek die zo herkenbaar 'Telemann' is. Zoals men in zijn tijd al van hem zei: 'Annehmlichkeit, leichter Fluß und Sanglichkeit', aangenaam toegankelijk, licht vloeiend en zangerig.

Zo ook het Concert in G voor 2 violetta's en strijkers, met twee kleine formaat altviolen in de hoofdrol. Telemann schreef dit stuk na zijn verblijf in Parijs in 1738, wat is af te lezen aan de Franse tempo-aanduidingen van twee delen: *gai* (opgewekt = *allegro*), en *vif* (levendig = *vivace*). Ook voorschriften als *Avec douceur* en *Vivement* laten zien dat Telemann al componerend met zijn hoofd in Parijs zat, en een muzikale groet stuurde aan de Franse collega's die hem hadden uitgenodigd.

In de pauze van het oratorium

Händel voerde veel van zijn sonates en orgelconcerten uit als pauzestukken tijdens zijn oratoria en oogstte enorme publieke bijval met zijn vaak geïmproviseerde orgelpartijen. De twee orgelconcerten van vanavond geven daar een goed beeld van. Op diverse plaatsen in de partituur noteerde Händel 'ad libitum', naar uw eigen smaak, om de spelers aan te sporen hier vrijelijk met de noten om te gaan en te improviseren. Maar het vermoeden bestaat dat Händel zijn orgelconcerten met het oog op de amateurspelers enigszins vereenvoudigd uitgaf en ontdeed van de rijkelijke virtuositeiten van zijn eigen uitvoeringen.

Muziek voor elk instrument

De nieuwe belangstelling voor de muziek van Telemann richt zich de laatste decennia vooral op zijn concerten en kamermuziek, zoals de werken die vanavond worden uitgevoerd. De ongelooflijke vloed aan instrumentale werken was veelal bestemd voor de collegia musica (stedelijke muziekgezelschappen) die hij zelf had opgericht in Frankfurt en Leipzig. In veel gevallen trad de componist op als graveur en uitgever van zijn eigen werk. Verbluffend is dat Telemann wel ieder instrument van zijn tijd interessante noten gaf in sonates en concerten, hij kende ze immers door en door. In zijn autobiografie van 1739 noemt hij welke instrumenten hij leerde bespelen: klavier (klavecimbel, orgel), viool, blokfluit, hobo, flauto traverso, chalumeau, viola da gamba, contrabas en bastrombone. En in 1718 merkte hij op: 'Es ist auch die genaue Bekandschafft mit denen Instrumenten zur Composition unentbehrlich.' [Precieze kennis van de instrumenten is voor het componeren onontbeerlijk.] Zo erkende Telemann (naast Vivaldi, Geminiani en Bach) de solistische mogelijkheden van de cello, de hoorn, trompet, blokfluit, flauto traverso en de chalumeau, de barokke voorloper van de klarinet. Het Concert in e voor blokfluit, fluit en strijkers is een echt barokconcert, rijk aan afwisseling en met sterk contras-

terende delen, waarin zeer uiteenlopende affecten worden getaleerd, van de diepste melancholie tot de grootste razernij. Een bijzondere rol voor de muziek is er in Händels oratorium *Saul*, over de eerste koning van Israël, die zijn leven lang vocht tegen de omringende volkeren, maar die uiteindelijk onderging door zijn eigen woede en jaloezie jegens zijn opvolger: de herdersjongen David. Om de spoken in Sauls hoofd te kalmeren speelt David op zijn lier (in de Bijbel een harp) en verlicht hij zo de melancholie van de man die hem eigenlijk had willen doden. Hier horen we de ouverture van dit woelige oratorium als inleiding voor de muziek na de pauze. Daarin is opnieuw Telemanns gave voor klankkleuren te beluisteren in het Concert in E voor oboe d'amore, viola d'amore en fluit. Naast virtueuze elementen zoals akkoordbrekingen, briljante roulades en dergelijke in de snelle delen, is er de lieflijke charme en zangerigheid van de langzamere delen. Een waar meesterstuk van instrumentatie!

Clemens Romijn

Het Van Vulpen-orgel is een geschenk van Stichting Orgel Comité Utrecht.

Het **Orchestra of the Age of Enlightenment** werd in het midden van de jaren 80 opgericht door een groep onderzoekende Britse musici. Zij besloten te werken zonder vaste dirigent en gaven het collectief een grote mate van inspraak in artistieke zaken. Nog altijd ligt de verantwoordelijkheid voor de programmering bij het Players' Artistic Committee, dat elk jaar democratisch wordt gekozen. Het Orchestra of the Age of Enlightenment maakt gebruik van historisch instrumentarium. Het zwaartepunt van het repertoire ligt bij de Barok en de Klassieke Periode, al staat ook regelmatig werk uit de Romantiek op de lessenaars. Het Orchestra of the Age of Enlightenment heeft zijn hoofdkwartier in King's Place in Londen en is resident orchestra van het Southbank Centre in dezelfde stad. Bovendien is de groep associate orchestra bij de Glyndebourne Festival Opera.

John Butt is 'Principal Artist' bij het Orchestra of the Age of Enlightenment. Ook is hij docent aan de universiteit van Glasgow en artistiek leider van het Dunedin Consort. Hij studeerde aan de universiteit van Cambridge en speelde orgel bij het King's College. Aansluitend doceerde hij aan de universiteit van Aberdeen, het Magdalene College in Cambridge en was als organist en docent muziekwetenschappen verbonden aan de universiteit van Berkeley (Californië). Later keerde hij terug naar het Verenigd Koninkrijk voor posten in Cambridge en Glasgow. Hij heeft meerdere publicaties over Bach en historische muziekuitvoering op zijn naam staan. Daarnaast is hij (gast)dirigent bij orkesten en barokensembles, waaronder het Orkest van de Achttiende Eeuw, BBC National Orchestra of Wales en the Scottish Chamber Orchestra.